

Evaluacija tematskih radionica muzejskoga programa *Čudotvornica*

Nataša VLAH
Sveučilište u Rijeci. Učiteljski fakultet
natas.vlah@uniri.hr

Andrea ROTIM
Viškovo 62a, Viškovo

Tamara MATAIJA
Pomorski i povijesni muzej Hrvatskog primorja Rijeka

Temeljni je cilj rada prikazati evaluacije radionice *Čudotvornica* Pomorskoga i povijesnoga muzeja Hrvatskoga primorja *Rijeka* za djecu s aspekta učenika, voditelja, učitelja i roditelja kako bi se utvrdio doživljaj radionice iz različitih perspektiva. U istraživanju je sudjelovalo 572 ispitanika, od toga 340 učenika, 25 voditelja, 23 učitelja i 184 roditelja. Korištene su metode kvantitativne metodologije, uz neke kvalitativne pokazatelje.

Učenici su vrlo pozitivno evaluirali istraživačku komponentu i vlastitu motiviranost, dok su aspekt primjene znanja evaluirali malo slabije. Razlike između djevojčica i dječaka utvrđene su na radionici *Kad narastem, bit ću kustos*, nakon koje djevojčice više, a dječaci manje planiraju primijeniti i razmišljati o naučenom. Mlađi učenici imaju veću motivaciju i želju za ponovnim sudjelovanjem na *Malim arheolozima*, a stariji bi više primjenjivali i razmišljali o naučenom u radionici *Kad narastem, bit ću kustos*. Voditeljice su najzadovoljnije poticajnim sredstvima Muzeja, dok slabije procjenjuju zadovoljstvo provedenim metodama rada. Roditeljima je drago da je dijete iskustveno učilo u pratnji učiteljice i smatraju kako je dobro da škola surađuje s muzejima. Učiteljice su motiviranost učenika procijenile kao visoku te smatraju kako je znanje učenika prošireno i obogaćeno novim spoznajama.

Doprinos je rezultata u pozitivnoj verifikaciji provedenih radionica i preporuci za provedbom ovoga vida iskustvenoga učenja u odgojno-obrazovnoj praksi.

Ključne riječi: *evaluacija; muzej; muzejska pedagogija; radionica*

1. Uvod

Uloga muzeja se neprekidno mijenja i redefinira te se preispituje njegova društvena odgovornost. Suvremeni je muzej mjesto kulturnih okupljanja, druženja, učenja i zabave, a na koje su pozvani svi koji mogu računati na ugodno provedeno vrijeme i drugačiji pristup usvajanju znanja (Hotko, 2010, 243). Pristup se muzejskim programima također mijenja pa svaki program ima svoju ciljnu skupinu posjetitelja. Iz navedenoga proizlazi i suradnja odgojno-obrazovnih ustanova s muzejom u svrhu iskustvenoga učenja učenika te je namjera ovoga rada evaluirati određene aspekte takve suradnje.

U suvremenom odgojno-obrazovnom procesu sve se više teži otvaranju škola, odnosno suradnji škola s onim institucijama koje učenicima mogu na sustavan način pružiti dodatno usvajanje znanja. Učenici se u muzeju upoznaju s kulturnom i prirodnom baštinom, vrijednostima i civilizacijskim dostignućima, što, između ostaloga, služi konkretizaciji i obogaćivanju nastavnih sadržaja (Bognar i Matijević, 2002; Skok, 2002 prema Detling, 2010, 260). Učenici tako na individualiziran način mogu zadovoljiti svoju intelektualnu znatiželju te učiti susrećući se s originalnim predmetima i izlošcima koje ne mogu zamijeniti kopije ili reprodukcije u udžbenicima i čitankama (Jurković i Tomić, 1980; Hotko, 2010; Vulić, 2015). Bez obzira na to je li cilj edukacijskoga procesa predstaviti ukupnost baštine ili točno određeni sadržaj sukladan cilju posjeta, „obrazovni proces mora rezultirati doživljajem i kulturnom situiranosti lokalno ili u odnosu na svoj zavičaj ako su posjetitelji došli izvan sredine u kojoj je muzej smješten“ (Baće, 2008, 54).

Dakle, muzej može biti zanimljiv prostor odgoja i obrazovanja u kojem se izaziva zadovoljstvo i mjesto za učenje koje potiče znatiželju, maštu, postavljanje pitanja, kritičko razmišljanje, stvaranje slike o svijetu, uz prisustvo jednog od temeljnih didaktičkih načela – zornosti (Baće, 2008; Brajčić, Kovačević i Kušević, 2013; Ćosić, 2011). Radionice i pedagoški pristupi rada s djecom u muzeju su uglavnom raznoliki u obradi zadane teme, a djeca izlošcima i gradi najčešće pristupaju iz likovne perspektive, poput izradom crteža, predmeta od gline, materijala, kolaža, slagalicama i slično (Hotko, 2010). Različitim aktivnostima učenike se potiče na postavljanje

pitanja i traženje odgovora, na promišljanje i raspravljanje, ali se nastoji omogućiti i cjelovit uvid u temu (Hotko, 2010). Pred njih se postavljaju izazovi koji će ih aktivirati u buđenju intrinzične motivacije. Učenici izlaskom iz svakodnevnoga okvira učionice i školskoga dvorišta ulaze u novi prostor koji ih potiče na razmišljanje i učenje. Proces rada ostvaruje se aktivnim učenjem, a to znači da je pristup otvoreniji, kreativniji i fleksibilniji (Vlahović, 2012). Važno je da prije dolaska u muzej s učenicima učitelj pripremi i motivira učenike. To znači da učenici trebaju biti upoznati sa svrhom posjeta i onoga što će vidjeti, uz koje je nastavne sadržaje vezan njihov posjet i koje će nove spoznaje proširiti (Detling, 2010).

1.1. Tematske radionice u Čudotvornici

Pomorski i povijesni muzej Hrvatskoga primorja *Rijeka* tijekom 2013. godine pripremao je projekt pod nazivom *Čudotvornica*, koji se odnosi na revitalizaciju vrtnoga paviljona Guvernerove palače u kojoj je Muzej smješten. Revitalizacija je uz građevinsku sanaciju podrazumijevala i izradu programa koji će se odvijati u prostoru. Muzeološkom koncepcijom osmišljen je stalni postav muzejske Zbirke igračaka i igara te niz tematskih radionica za učenike osnovne škole i vrtića. Primijenjen je drugačiji pristup pedagoškom radu u odnosu na onaj koji se u Muzeju primjenjivao prethodnih godina. Izabrane su teme koje se nadovezuju na školski kurikulum i kulturno-povijesnu baštinu koja je predstavljena u stalnom postavu Muzeja. Također, pažljivo su osmišljene aktivnosti svake pojedine radionice, kao i njihovo trajanje (90 minuta) i izmjenjivanje.

Nije svaka radionica prikladna za svaki uzrast jer zahtijeva određeno predznanje te se prilikom dogovora o posjetu muzeju s učiteljem dogovora tema.

U završnoj fazi pripreme Muzej je pozvao studente Učiteljskoga i Filozofskoga fakulteta te Akademije primijenjenih umjetnosti Sveučilišta u Rijeci da se uključe u realizaciju programa. Stalni je postav otvoren krajem 2013., a provedba radionica započela je početkom 2014. godine. Na samom početku rada uočeno je veliko zadovoljstvo učenika te je Muzej u suradnji s Učiteljskim fakultetom započeo izradu mjernih instrumenata za provedbu evaluacije.

Suradnja Muzeja i Fakulteta nastavljena je kroz Centar za istraživanje djetinjstva preko kojega se studenti uključuju u provedbu radionica kao voditelji te uz kustose i muzejskoga pedagoga interdisciplinarno rade s djecom u paru.

Cijeli se pristup pedagoških radionica u Čudotvornici temelji na konstruktivističkoj teoriji i konceptu iskustvenoga i cjelovitoga učenja tako da se naglasak stavlja na učenika i njegovu aktivnost te doprinos procesu, odnosno obliku suradničkoga učenja putem kojeg je nastavna djelatnost orijentirana na aktivno učenje i usmjerena je na učenika (Ivanek, 2004; Hein, 2006; Uzelac, Bognar i Bagić, 2000, 16), dok je cilj radionica definiran tako da njegova realizacija podrazumijeva aktivno uključivanje svih sudionika u analizu, raspravu i donošenje odluka za budući rad (Ivanek, 2004, 35).

Posebno značenje ima odgojna klima u kojoj se učenici mogu osjećati sigurno, opušteno te osjećati podršku i povjerenje ostalih pa se cjelokupni rad odvija u opuštenom ozračju prožetim humorom, koji istovremeno osigurava da učenici izražavaju osjećaje i pokazuju razumijevanje za osjećaje drugih (Ivanek, 2004). Očekivani edukacijski doprinos takvoga je pristupa cjelovit osobni rast i razvoj (Uzelac i sur., 2000), a postiže se uvažavanjem svakog pojedinca, njegovih potreba i osjećaja, što se ostvaruje igrom. Igra se kroz pokret, koja može pomoći voditeljima i učenicima da se bolje upoznaju, a samim time bolje razumiju i uspješnije surađuju, prilagođuje dobi učenika uvažavanjem njihovih misli, želja i osjećaja, čime im se pruža potpora i mogućnost samostalne inicijative u traženju odnosa prema sebi i drugima, ali i okolišu (Buljubašić-Kuzmanović, 2006).

1.2. Planiranje evaluacije

Evaluacijski postupak bitan je dio planiranja aktivnosti tijekom posjeta muzeju jer se njime nastoji otkriti uspješnost provedene aktivnost te se u brojnim muzejima sve više poseže za evaluacijom koja će istražiti upravo iskustva muzejskih posjetitelja (Preskill, 2011; Ellain Hooper-Greenhill, prema Kirchberg i Troendle, 2012). Prema Preskill (2011), evaluatori se uvijek moraju zapitati kakva se promjena očekuje (osobna ili u posjetitelja) nakon iskustva posjeta muzejskoj izložbi ili drugom muzejskom programu. Evaluacijom

se trebaju uključiti svi relevantni sudionici, koristiti razne metode prikupljanja podataka, pružiti povratne informacije u što kraćem vremenu, prikupiti podatci iz različitih izvora tijekom interpretiranja te potražiti alternativna objašnjenja i rezultate učiniti dostupnima. U tu se svrhu u ovom radu, oslanjajući se na malobrojne prethodne prakse evaluacija pedagoških radionica dostupnih u literaturi (Buljubašić-Kuzmanović, 2006; Hooper-Greenhill, 2007; Shettel, 2008; Kirchberg i Trondle, 2012; Brajčić, Kovačević i Kuščević, 2013; Radišić, Bogut i Užarević, 2014; Mataija i Vlah, 2014, 2015; Alavanja, 2015), pokušalo što sveobuhvatnije evaluirati iskustvo sudionika iz višestrukih perspektiva: učenika koji su sudjelovali, voditelja radionica, učitelja koji su djecu doveli iz škole u Muzej te roditelja učenika koji su sudjelovali u radionicama. Ovaj se rad temelji na unaprijeđenom instrumentariju i metodologiji koje su prethodno koristile Mataija i Vlah (2014, 2015) u sličnim istraživanjima u nizu ciklusa evaluacija radionica u Čudotvornici Pomorskog i povijesnog muzeja Hrvatskoga primorja *Rijeka*.

2. Svrha i ciljevi

Svrha je istraživanja dati doprinos znanju o tome kako neposredni i posredni korisnici evaluiraju neke elemente edukacije u muzejima. Aplikativna je svrha senzibilizirati odgojno-obrazovne djelatnike, ali i širu javnost, o mogućim koristima posjeta muzeju kroz radionicu i prednostima suradnje muzeja i odgojno-obrazovnih ustanova radi povezivanja s nastavnim sadržajima. Temeljni je cilj rada prikazati evaluacije radionica za djecu s aspekta učenika, voditelja, učitelja i roditelja kako bi se utvrdio njihov doživljaj radionice iz različitih perspektiva. Specifični su ciljevi istraživanja bili utvrditi: (1) procjenu doživljaja radionica iz perspektive učenika, (2) razlikuju li se učenici i učenice u doživljaju radionica, (3) povezanost dobi učenika i njihova doživljaja radionica, (4) utvrditi elemente zadovoljstva voditelja radionica obzirom na planiranje, organizaciju i provedbu radionica, (5) mišljenje roditelja o radionicama i (6) opisati učiteljeve utiske o učenikovoj motiviranosti radionicom te emotivnoj i kognitivnoj korisnosti radionice za učenike.

Također, predložena je metodologija evaluacije ovakvoga oblika suradnje odgojno-obrazovne ustanove i muzeja novost u Hrvatskoj jer se u muzejima još uvijek pod evaluacijom posjeta muzeju podrazumijeva vođenje statistike posjetitelja.

3. Metodologija

Korištene su metode kvantitativne i kvalitativne metodologije u evaluaciji radionica.

U istraživanju je sudjelovalo 572 ispitanika, od toga 340 učenika, 25 voditelja, 23 učitelja i 184 roditelja. Radi se o prigodnom uzorku sudionika koji su se uključivali u radionice iz različitih škola Primorsko-goranske županije (Tablica 1).

Tablica 1. Prikaz svih radionica i sudionika

naziv radionice	učenici kao sudionici	voditelji kao sudionici	učitelji kao sudionici	roditelji kao sudionici	ukupno
<i>Mali arheolozi</i>	120	7	8	34	169
<i>Kad odrastem, bit ću kustos</i>	71	6	4	25	106
<i>Glagoljaši</i>	4	2	0	5	11
<i>Škrinjica za blago</i>	22	2	1	20	45
<i>Antičke igre</i>	149	6	7	92	254
<i>Riječka luka</i>	8	2	1	8	19
<i>Riječki grb</i>	11	0	2	0	13
Ukupno	385	25	23	184	617/572

U istraživanju je sudjelovalo 340 učenika, prosječne dobi od 8 godina. Za učeničku evaluaciju su, zbog zadovoljavajućega broja ispunjenih upitnika po pojedinoj radionici ($N > 30$), a da bi se napravila multivarijantna analiza, korišteni upitnici sljedećih radionica: *Mali arheolozi* (62 dječaka i 58 djevojčica), *Kad narastem, bit ću kustos* (44 dječaka i 27 djevojčica), *Antičke igre* (100 dječaka i 49 djevojčica). U istraživanju je prikupljeno 25 evaluacija voditeljica studentica Učiteljskoga i Filozofskoga fakulteta u Rijeci. Svoje je evaluacije dalo 184 roditelja (28 očeva i 156 majki; $M = 39$ godina; $SD = 5,12$;

od 28 do 61 godinu). U evaluaciji su sudjelovale 23 učiteljice koje su učenicima prethodno najavile posjet i dopratile ih u Muzej i potom vratile u školu.

Učenici su ispunjavali *Skalu doživljaja radionice (SDR)*, voditelji *Samoevaluacijski upitnik zadovoljstva provedenom radionicom (SUZPR)*, roditelji upitnik *Uvid i mišljenje roditelja o radionici u muzeju (UMRRM)*, a učitelji *Upitnik učiteljeve evaluacije radionice u muzeju (UUERM)*.

Skala doživljaja radionice (SDR) izrađena je u dvjema jezičnim varijantama, za dječake i djevojčice (Mataija i Vlah, 2014). Sastavljena je od 10 čestica s ponuđenim odgovorima *netočno* (= 0), *djelomično točno* (= 1) i *točno* (= 2), a učenici su s obzirom na slaganje s tvrdnjom zaokruživali odgovor. Za svaku od analiziranih radionica učinjena je faktorska analiza metodom glavnih komponenti prema Guttman-Kaiserovu kriteriju te su komponente rotirane kosokutnom solucijom, a zadržani su faktori promatrani kao linearni kompoziti koji predstavljaju pojedinu dimenziju evaluacije učenika.

Voditelji su nakon provedene radionice ispunjavali *Samoevaluacijski upitnik zadovoljstva provedenom radionicom (SUZPR)* sastavljen od 28 tvrdnji na koje je voditelj mogao odgovoriti kao *uopće ne* (= 0), *djelomično* (= 1) i *u potpunosti zadovoljan* (= 2). Čestice su se odnosile na procjenu zadovoljstva primjerenosti, strukture i organizacije radionice, aktivnosti učenika, vlastite osobnosti, fleksibilnosti, motiviranosti, metoda i oblika rada, suradnje s učenicima, učiteljicama i ostalim voditeljicama i slično. Upitnik je izrađen za potrebe ovoga rada u fokus-grupi voditeljica radionica na Učiteljskom fakultetu u Rijeci.

Upitnik *Uvid i mišljenje roditelja o radionici u muzeju (UMRRM)* izrađen je za potrebe ovoga istraživanja. Roditelji su upitnike dobivali posredstvom učiteljica i učenika, a sastojao se od 4 tvrdnje o njihovu utisku djetetova doživljaja u Muzeju i radionici, što očekuju kada organizirana grupa dođe u muzej i koliko često idu u muzej.

U *Upitniku učiteljeve evaluacije radionice u muzeju (UUERM)*, prema Mataija i Vlah (2015), učiteljice su pisanim putem u polustrukturiranom upitniku odgovarale na tri pitanja: *Što mislite koliko su učenici bili motivirani?; Koja je vaša procjena kako su se učenici osjećali?; Mislite li da su nešto naučili?*. Učiteljice su upitnik

ispunjavale tijekom i na kraju radionice upisujući odgovore u za to predviđeni prostor. U odnosu na prethodno istraživanje Mataije i Vlah (2015), u upitnik su nadodane godine starosti i godine rada u struci.

Podatci su se prikupljali od svibnja 2014. do svibnja 2016. godine. Muzej je, posredstvom učiteljica, osigurao informirani pristanak roditelja, čime su zadovoljeni etički aspekti dozvole uključivanja djece u radionice i njihovu evaluaciju. Voditelji i učitelji su također bili upućeni u svrhu istraživanja te im je navedeno kako je njihovo sudjelovanje dobrovoljno i anonimno. Evaluirane su ukupno 23 radionice, od čega su 11 radionica evaluirali svi sudionici (učenici, voditelji, roditelji i učitelji), dok su preostalih 12 evaluirali samo učenici i učitelji. Neposredno nakon radionice učenici su samoprocjenjivali doživljaj radionice kako bi se dobio što bolji uvid u doživljaj i zadovoljstvo učenika, a ako se radilo o prvom razredu, jedna od voditeljica radionice čitala je tvrdnju po tvrdnju kako bi se učenicima olakšalo razumijevanje i osigurala valjanost rezultata. Voditelji su radionica samoprocjenjivali zadovoljstvo nakon provedene radionice, a učitelji su svoj upitnik ispunjavali tijekom i neposredno nakon radionice. Roditeljima je *učiteljica prosljedila* upitnik, a u narednom je razdoblju od dvaju tjedana prva autorica ovoga rada prikupila od učiteljica ispunjene roditeljske upitnike.

U radu smo rezultate za upitnike *Skala učenikovog doživljaja radionice*, *Samoevaluacijski upitnik zadovoljstva provedenom radionicom za voditelje* i *Upitnik za roditelje o radionici u muzeju* obradili kvantitativnom analizom (frekvencije, aritmetička sredina, korelacije i t-test), a *Upitnik učiteljeve evaluacije radionice u muzeju* kvalitativnom analizom. Za kvantitativne je podatke korištena deskriptivna, korelacijska i diferencijalna statistika. Prilikom obrade rezultata kvalitativnim pristupom tematske analize (Jeđud Borić i Lebedina-Manzoni, 2008) kodiranja su zajednički provodile autorice ovoga rada. Kodiranje je napravljeno manualno, ekstrahiranjem kodova prvoga, drugoga i trećega reda tako da se postizao konzensus između triju autorica rada.

4. Rezultati i rasprava

Učeničkov doživljaj radionica prikazan je kroz deskriptivne rezultate u kojima se prikazuju rezultati triju radionica sa svakom od pripadajućih dimenzija te spolna i dobna obilježja evaluacija za tri radionice. Prikazani su rezultati triju radionica s njihovim dimenzijama.

Tablica 2. Prikaz procjene doživljaja radionice učenika

	Subskale	M	SD	MIN	MAX	K-G	α
<i>Mali arheolozi</i>	Ponovno sudjelovanje i motiviranost	1,72	,43	0	2	4,27**	,70
	Istraživački rad	1,71	,41	0	2	3,43**	,72
	Primjena u budućnosti	1,50	,49	0	2	2,30**	,71
<i>Kad narastem, bit ću kustos</i>	Istraživački rad i motiviranost	1,72	,42	0	2	2,32***	,83
	Primjena i razmišljanje o naučenom	1,38	,59	0	2	1,48*	,73
<i>Antičke igre</i>	Motiviranost i usvajanje znanja	1,70	,41	0	2	3,44**	,76
	Primjena i razmišljanje o naučenom	1,38	,59	0	2	2,25**	,71

*Kazalo: M = aritmetička sredina; SD = standardna devijacija, MIN = minimalna vrijednost, MAX = maksimalna vrijednost, K_G = Kolmogorov-Smirnov test za utvrđivanje normalnosti distribucije; α = mjera unutarnje pouzdanosti subskale Cronbachova Alpha * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,00$*

Iz Tablice 2 vidljivo je kako rezultati radionice *Mali arheolozi* u svim trima dimenzijama naginju prema pozitivnim iskazima, odnosno učenici su na čestice u upitniku odgovorili s *Točno*. Učenici su procijenili dimenzije na objema krajnostima skale. Najbolje su procijenjene čestice u dimenziji *ponovno sudjelovanje i motiviranost* ($M = 1,72$), dok je najniže procijenjena dimenzija koja se odnosi na primjenu u budućnosti ($M = 1,50$). Što se tiče radionice *Kad narastem, bit ću kustos*, dimenzija *istraživački rad i motiviranost* procijenjena je najviše kao točna ($M = 1,72$). Dimenzija *primjena i*

razmišljanje o naučenom procijenjena je kao djelomično točna ($M = 1,38$), odnosno procijenjena je najniže. U radionici *Antičke igre* dimenzija *motiviranost i usvajanje znanja* procijenjena je kao točna ($M = 1,70$), dok su učenici slabije procijenili dimenziju *primjena i razmišljanje o naučenom* ($M = 1,38$). Iz rezultata je vidljivo kako su sve radionice *učenici visoko evaluirali*. Radišić, Bogut i Užarević (2014) proveli su istraživanje o pedagoškoj radionici te su njihovi rezultati evaluacijskih listića, vezanih uz zadovoljstvo, bili visoko procijenjeni, što potvrđuje činjenicu da su pedagoške radionice vrlo bliske učenicima. Radionica *Mali arheolozi* se najbolje procjenjuje, što potvrđuju Mataija i Vlah (2014) koje su također zaključile kako se *Mali arheolozi* razmjerno najčešće, u odnosu na radionicu *Kad narastem, bit ću kustos* i *Glazbenu radionicu*, pozitivnije procjenjuje. Sve tri radionice imaju dimenziju povezanu s motiviranošću, što je podjednako visoko procijenjeno, a što se tiče dimenzija koje se odnose na primjenu kod kuće i razmišljanje o naučenom, učenici su ih slabije procijenili od ostalih dimenzija. To je utvrđeno i radom Mataije i Vlah (2014) uz moguće objašnjenje da su čestice koje se odnose na primjenu kod kuće razumljive s obzirom na specifičnost sadržaja radionica povezanih s okruženjem muzeja, pretpostavljajući da ga učenici nemaju kod kuće.

U Tablici 3 prikazani su rezultati spolnih razlika u doživljavanju radionica, a Tablica 4 pokazuje korelaciju između dobi učenika i pojedinih dimenzija radionica.

Tablica 3. Razlike između dječaka i djevojčica u doživljavanju radionica

	Subskale ili dimenzije	Spol	M	SD	t-test
	Ponovno sudjelovanje i motiviranost	Dječaci	1,65	,49	-1,78
		Djevojčice	1,79	,35	
<i>Mali arheolozi</i>	Istraživački rad	Dječaci	1,66	,44	-1,38
		Djevojčice	1,76	,37	
	Primjena u budućnosti	Dječaci	1,46	,51	-,80
		Djevojčice	1,53	,47	
<i>Kad narastem, bit ću kustos</i>	Istraživački rad i motiviranost	Dječaci	1,66	,49	-1,91
		Djevojčice	1,84	,24	
	Primjena i razmišljanje o naučenom	Dječaci	1,22	,65	-3,01*
		Djevojčice	1,63	,35	
<i>Antičke igre</i>	Motiviranost i usvajanje znanja	Dječaci	1,69	,41	-,57
		Djevojčice	1,73	,40	
	Primjena i razmišljanje o naučenom	Dječaci	1,35	,61	-,93
		Djevojčice	1,44	,53	

*Kazalo: M = aritmetička sredina; SD = standardna devijacija, t-test = test za utvrđivanje razlika između nezavisnih grupa,; *p < 0,05; **p < 0,01; ***p < 0,00*

Na dimenziji *primjena i razmišljanje o naučenom* u radionici *Kad narastem, bit ću kustos* postoji statistički značajna razlika između djevojčica i dječaka. Djevojčice procjenjuju čestice na toj dimenziji kao točne, dok dječaci kao djelomično točne. U radionicama *Mali arheolozi* i *Antičke igre* ne postoji statistički značajna razlika između djevojčica i dječaka. Razlike između djevojčica i dječaka u usvajanju znanja potvrđene su u prijašnjim istraživanjima pa su tako Koludrović i Ercegovac (2013) zaključile kako su učenice više usmjerene na stjecanje znanja i socijalne odnose, a učenici na izvedbu te pohvale i nagrade. Anderman i Anderman (1999, prema Koludrović i Ercegovac, 2013) te Midgley i Urdan (1995, prema Koludrović i Ercegovac, 2013) zaključili su kako učenice pokazuju veći stupanj intrinzične motivacije u odnosu na učenike, odnosno veći stupanj usmjerenosti na ciljeve zadatka i zalaganja. Razlike su utvrđene samo na radionici *Kad narastem, bit ću kustos* pa bi tijekom održavanja te radionice voditeljice u budućnosti mogle osigurati dodatne poticajne materijale za rad i zanimljive primjere čime bi se održala pažnja dječaka i djevojčica. U skladu s rezultatima, voditeljice

radionica trebaju prilagoditi vlastiti pristup te metode i oblike rada tijekom organizacije radionica kako bi se i dječake jednako uspješno motiviralo kao i djevojčice.

Tablica 4. Korelacijska tablica dobi učenika i doživljaja radionica

Dimenzije	<i>Mali arheolozi</i>			<i>Kad narastem, bit ću kustos</i>		<i>Antičke igre</i>	
	Ponovno sudjelovanje i motiviranost	Istraživački rad	Primjena u budućnosti	Istraživački rad i motiviranost	Primjena i razmišljanje o naučenom	Motiviranost i usvajanje znanja	Primjena i razmišljanje o naučenom
Dob	-,20*	-,13	-,16	-,02	,27*	-,11	-,09

Kazalo: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,00$

U Tablici 4 prikazana je povezanost dimenzija u doživljavanju radionica s dobi učenika. Iz rezultata je vidljivo kako na radionici *Mali arheolozi* postoji statistički pozitivna i niska značajna povezanost između dobi na dimenziji ponovno sudjelovanje i motiviranost. Mlađi učenici pozitivnije procjenjuju čestice koje pripadaju toj dimenziji. Na radionici *Kad narastem, bit ću kustos* utvrđena je statistički negativna i niska značajna povezanost između dobi na dimenziji primjena i razmišljanje o naučenom. Stariji učenici pozitivnije procjenjuju čestice koje pripadaju toj dimenziji. Učenici starijih razreda počinju biti nezainteresirani za školu i učenje, što potvrđuje i istraživanje Lepper i sur. (2005, prema Koludrović i Ercegovac, 2013) koji su naveli da učenici s dobi sve manje percipiraju korisnost učenja, važnost zalaganja, doživljavaju manje zadovoljstva baveći se školskim aktivnostima te su manje usmjereni na stjecanje znanja i ulaganje truda u obavljanju školskih zadaća. Istraživanje Koludrović i Ercegovac (2013) također govori u prilog opadanju motivacije s dobi učenika tijekom školovanja zaključujući tako da su mlađi učenici usmjereni na znanje i socijalne odnose u odnosu na starije učenike, kao i istraživanje Raboteg-Šarić, Šakić i Brajša-Žganec (2009) koji su zaključili da što su učenici stariji, učenje percipiraju manje izazovnim i zabavnim. Perić (2010) je utvrdila razlike s obzirom na dob i spol učenika pa su stavovi starijih učenika negativniji od stavova mlađih, a stavovi dječaka negativniji od stavova djevojčica. S obzirom na ove spoznaje, buduće radionice trebalo bi bolje prilagoditi dobi

učenika. Pod tim podrazumijevamo stavljanje starijih učenika pred veće izazove i rješavanje problema kako bi im tijekom cijele radionice bilo zabavno te kako bi bili zaokupirani, zainteresirani i imali želju i poticaj za usvajanjem novih spoznaja i znanja.

Voditeljice su izrazito visoko procijenile zadovoljstvo na svim česticama upitnika, a bile su najzadovoljnije *poticajnim sredstvima Muzeja* (96 %), *osobnošću kolegice voditeljice* (96 %), *organizacijom i strukturom čitavog procesa* (92 %), *komunikacijskim vještinama kolegice voditeljice* (92 %) te *primjerenošću radionice uzrastu učenika* (92 %). Najslabije procjenjuju *zadovoljstvo vlastitom pripremljenošću za rad* (72 %), *vlastitim upravljanjem vremenom* (64 %), *strukturiranjem pripreme za izvođenje radionice* (60 %), *provedenim oblicima rada* (56 %) te *provedenim metodama rada* (56 %). Premda su procjene generalno visoke, može se primijetiti kako voditeljice najslabije procjenjuju čestice koje se odnose na njihove profesionalne kompetencije i vlastiti doživljaj radionica. Visoko procjenjuju zadovoljstvo kolegicom voditeljicom, što upućuje na to da su bile samokritičnije nego što su bile kritične prema kolegicama. Rezultati upućuju na potrebu za dodatnoga podučavanja voditeljica za provođenje radionica. Kako bi postale sigurnije u vlastitu didaktičku pripremljenost, možda bi bilo dobro prethodno održati nekolicinu predavanja i/ili edukativnih radionica o načinima, oblicima i metodama rada, pravilnom pristupu djeci obzirom na njihovu dob, organizaciji i tijeku radionice, mogućim problemima i slično. Ovaj prijedlog se pogotovo odnosi na studentice koje ne pohađaju Učiteljski fakultet i manje su upoznate s navedenim. S obzirom na to da su voditelji radionica bili studenti Učiteljskoga fakulteta, unutar Centra za istraživanje djetinjstva gdje se projekt provodi, kao i studenti Filozofskoga fakulteta te Akademije primijenjenih umjetnosti, bilo bi vrlo zanimljivo utvrditi mišljenje studenata o tome kako su iskustva vođenja radionica doprinijela njihovu povezivanju teorije s praksom te izgrađivanju vještina i kompetencija u nastavničkom radu s djecom. To su pitanja za buduća istraživanja.

Nadalje se prikazuju rezultati evaluacije roditelja.

Tablica 5. Mišljenje roditelja o radionicama

Pitanje	DA	NE
<i>Imate li uvid (informaciju) od djeteta da je bilo na radionici u našem Muzeju?</i>	177 96,2 %	7 3,8 %
<i>Govori li Vaše dijete o radionici s veseljem?</i>	175 95,1 %	9 4,9 %
<i>Je li Vam drago da je dijete učilo u pratnji svoje učiteljice?</i>	184 100,0 %	0 0,0 %
<i>Mislite li da je dobro da škola surađuje s muzejima u realizaciji nastave?</i>	182 98,9 %	2 1,1 %

Svih 184 roditelja (Tablica 5) odgovorilo je da im je drago da je dijete učilo u pratnji svoje učiteljice u Muzeju te njih 182 (98,9 %) smatra kako je dobro da škola surađuje s muzejima u realizaciji nastave. Roditelji su informirani da je dijete bilo na radionici u Muzeju (96,2 %), a 95,1 % posto njih navelo je kako dijete o radionici govori s veseljem. Rezultati su očekivani i možemo zaključiti kako je suradnja između učiteljica, odnosno škole, i roditelja dobra, čemu u prilog možemo navesti istraživanje autorice Pahić (2010) koja je zaključila kako roditelji općenito pokazuju visoki interes za sve dostupne oblike suradnje sa školom i smatraju da su oni korisni za njihovo dijete. Kolak (2006) je u svome radu naveo kako su stajališta roditelja o suradnji sa školom pretežito pozitivna, ali unatoč pozitivnim stajalištima, angažman roditelja u suradničkim aktivnostima sa školom je veoma nizak. Interpretirajući rezultate možemo zaključiti kako roditelji prepoznaju vrijednost netradicionalnoga načina učenja i poučavanja te ga podržavaju. Pozitivni rezultati ukazuju na daljnju potrebu suradnje škole s vanjskim ustanovama, točnije Muzejom te bi on trebao biti poticaj za eventualno uključivanje roditelja u radionice.

Tablica 6. Povezanost uvida u radionicu i želje za daljnjom suradnjom Muzeja i škole

	Veselje	Dobra suradnja
Uvid	,616**	,253**
Veselje		,219**

Kazalo: * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,00$

U Tablici 6 prikazana je niska do srednja pozitivna povezanost uvida u radionicu, veselja djeteta i želje za suradnjom s Muzejom.

Oni roditelji koji imaju uvid da je dijete bilo na radionici procjenjuju da njihovo dijete o radionici govori s veseljem te smatraju kako je dobro da škola surađuje s muzejom u realizaciji nastave i obrnuto. U budućim bi istraživanjima bilo zanimljivo utvrditi očekivanja i navike roditelja tijekom posjeta muzeju.

Na kraju je uslijedila evaluacija učitelja. Kvalitativnom analizom (Jeđud i Lebedina-Manzoni, 2008, 408; Koller-Trbović, 2008) sadržaja odgovora dobivenih temeljem Upitnika učiteljeve evaluacije radionice definirane su dvije teme: **značajna motiviranost i korisnost** kao ključne procjene kada učitelji govore o svom doživljaju učenikove uključenosti u radionicu. Radi lakšeg praćenja, teme će se označavati **podebljanim fontom i kurzivom**, kategorije **podebljanim fontom**, a dimenzije *kurzivom*, dok će se citati stavljati u „navodnike“.

1. tema: značajna motiviranost

U opisu teme **značajne motiviranosti učitelji su iskazali ujedno i jednu kategoriju značajne motiviranosti djece**. Opisuju je *Velika motiviranost zbog igre* („Vrlo motivirana, pogotovo ih je motivirao natjecateljski karakter igara“) i *Velika motiviranost zbog istraživačkog pristupa učenju* („Djecu snažno motivira nastava izvan učionice. Vole istraživati i aktivno sudjelovati u radu“). Sve su učiteljice navele kako su učenici bili jako, veoma, odlično, izuzetno, snažno motivirani uz dodatnu opasku kako su učenici bili motivirani ne samo radionicom i voditeljima nego i prostorom, a uz to su prihvatili upute i timski rad. Također, dvije su učiteljice izjavile kako su „učenici unatoč umoru bili motivirani za rad te da su djeca općenito slabo motivirana, a rad ih u obliku radionica najviše veseli i motivira“. Radionice su jednako pozitivno ocijenile i učiteljice u istraživanju Mataije i Vlah (2014).

2. tema: korisnost

Učitelji su evaluirali radionice kao **korisne** i pri tome govorili o **pozitivnim osjećajima učenika** tijekom sudjelovanja u njima, kao i o **znanju** koje su učenici stjecali tijekom radionica. **Pozitivne osjećaje učenika** uočavali su u tome što su se *učenici osjećali zadovoljno* („Djeca su bila zadovoljna, zainteresirana i vrlo aktivna. Sudjelovali

su u radu po skupinama vrlo složno i bez ikakvih nesuglasica, zajedno su došli do konačnog rezultata i cilja (npr. od “arheoloških ostataka” koje su iskopali složili su i zalijepili konkretan predmet“), što je učenicima bilo ugodno zbog slobode i opuštenosti („Djeca su se osjećala opušteno, vedro i veselo, s radošću su učili i prihvatili rješavanje zadataka“) i zbog toga što su *učenici* tijekom radionica *bili zainteresirani* („S interesom su sudjelovali u radionici. Djeca su se osjećala zainteresirano“). Nadalje, kategorija je **znanje** u opisivanju korisnosti radionica prepoznata zbog toga što su učenici *učili nove pojmove* („Apsolutno smatram da su puno toga naučili jer istraživački način rada putem radionica (ili nastave) je najbolji oblik usvajanja novih znanja“), *utvrđivali prethodna znanja* („Utvrđili su znanje o zanimanju kustosa, ponašanje u kulturnim ustanovama...“) i *proširivali prethodne spoznaje* („Da, proširili su svoje znanje vezano uz prošlost koje se kao cjelina obrađuje u predmetu Priroda i društvo u 3. razredu,,). Dodatno se pitanje odnosilo na komentar i/ili sugestiju učiteljica i sve su učiteljice pohvalile rad te poželjele sreću u daljnjem radu. Bio je zanimljiv komentar učiteljice koja je primijetila sve veću otvorenost Muzeja prema javnosti („Primjećujem veću otvorenost Ustanove prema zajednici, školama i to pohvaljujem iako bi trebalo pronaći još više prostora i mogućnosti za suradnju, nadam se da će novim kurikulumom to biti ostvarivo. Odlična dopuna uz nastavni plan. Samo naprijed!!!“).

Odgovor na istraživačko pitanje *Koji su učiteljevi utisci o učenikovoj motiviranosti radionicom i korisnosti radionica za učenike?* jest taj da su učiteljevi utisci o motiviranosti vrlo pozitivni te da sve učiteljice smatraju kako su radionice korisne za povezivanje s nastavnim sadržajima, kao i za proširivanje postojećeg, ali i usvajanje novog znanja. To je utvrđeno i prijašnjim istraživanjem Mataija i Vlah (2015). Povratne informacije učiteljica ukazuju nam na to kako je primjena konstruktivističke teorije učenja i načelo zornosti pravilan pristup u održavanju radionica. Učenici tijekom radionice uče uključujući različita osjetila stvarajući nova značenja i predodžbe. Kako bi u potpunosti mogli razumjeti smisao radionice, izazvani su osloniti se na svoje prethodno znanje nadograđujući ga novim spoznajama. Na taj način učenici (p)ostaju aktivni sudionici cjelokupnoga procesa posjeta muzeju i sudjelovanja u muzejskoj

radionici oblikujući vlastitu percepciju i doživljaj o eksponatima. Uvidom u rezultate važno je napomenuti i vrijednost izvanučioničke nastave. Izlazeći iz okvira tradicionalnoga načina poučavanja (pod time se misli da učenici sjede u učionici dok učitelj poučava), učenici stječu znanje na drugačiji način susrećući se s primjerima iz izvorne stvarnosti. Takva je nastava djeci zanimljivija i pruža im više mogućnosti za spoznavanje i doživljavanje svijeta oko sebe. Ako povežemo konstruktivističku teoriju učenja i načelo zornosti s važnošću izvanučioničke nastave, jasno nam je kako bi učitelji trebali što više težiti ostvarivanju nastavnih sadržaja na taj način, a upravo muzej to pruža.

4.1. Ograničenja i preporuke za buduća istraživanja

Uzorak učenika odabran je tako da su evaluirani oni učenici kada je bila prisutna jedna od autorica rada, a u budućim bi istraživanjima bilo dobro planirati slučajan odabir uzorka. Također, u evaluaciji je sudjelovao relativno malen broj voditelja i samoevaluacijski upitnik zadovoljstva provedenom radionicom za voditelje treba ispuniti više voditeljica da se odrede njegove mjerne karakteristike. Bilo bi zanimljivo kvalitativno ispitati mišljenje voditelja o tome je li i kako im je vođenje radionica koristilo u unapređenju njihovih kompetencija za buduću odgojno-obrazovni rad. Također, s obzirom na to da su rezultati nekih dimenzija u upitniku za učenike pokazale nedovoljnu pouzdanost (primjerice *Mali arheolozi*), potrebno ga je poboljšati dodatnim česticama radi bolje pouzdanosti. U ovome radu analizirane su samo određene čestice upitnika *Uvid i mišljenje roditelja o radionici*, a u budućnosti bi bilo zanimljivo saznati frekvenciju posjeta roditelja muzeju te to povezati sa stavom roditelja o važnosti i korisnosti radionica i njihovom dobi. Od učitelja koji dovode djecu bilo bi korisno saznati jesu li učenike pripremali na posjet muzeju i ako da, na koji način te saznati više o dugoročnim efektima.

Preporučuju se daljnja propitivanja primjenom kvalitativne metodologije usmjerene na koncipiranje programa i njegovo izvođenje te kvantitativne metodologije u mjerenju učinka programa.

5. Zaključak

Temeljni je cilj rada bio prikazati evaluacije radionica za djecu s aspekta učenika, voditelja, učitelja i roditelja kako bi se utvrdio njihov doživljaj radionice iz različitih perspektiva. Konstruktivistički koncipirane radionice Čudotvornice oslanjaju se na koncept iskustvenih pedagoških radionica čija vrijednost leži u spoznavanju samog sebe, slobodnom izražavanju vlastita mišljenja i osjećaja, cjelovitom učenju i suradnji s drugima. Kako bi se dobila povratna informacija o programu koji se provodi, potrebna je evaluacija. To je složen proces koji zahtijeva razumijevanje programa koji se procjenjuje i stručne kompetencije osoba koje procjenjuju te nepristranost u interpretiranju dobivenih rezultata.

Među najvažnijim rezultatima evaluacije pedagoških radionica u *Čudotvornici* jest to što učenici visoko procjenjuju zadovoljstvo radionicama. Izuzetak je motivacijska dimenzija koja se odnosi na primjenu kod kuće i razmišljanje o naučenom koju su učenici slabije procijenili od ostalih dimenzija. Razlike između djevojčica i dječaka utvrđene su na radionici *Kad narastem, bit ću kustos* pa djevojčice više, a dječaci manje planiraju primijeniti i razmišljati o naučenom. Što su učenici mlađi, to im je veća motiviranost i želja za ponovnim sudjelovanjem na radionici, a što su stariji, to bi više primjenjivali i razmišljali o naučenom. Voditeljice su visoko procijenile zadovoljstvo na svim česticama upitnika, a uvidom u rezultate zaključujemo kako su najzadovoljnije poticajnim sredstvima Muzeja, osobnošću (karakterom) kolegice voditeljice, organizacijom i strukturom čitavog procesa, komunikacijskim vještinama kolegice voditeljice te primjerenošću radionice uzrastu učenika. Najslabije procjenjuju zadovoljstvo vlastitom pripremljenošću za rad, vlastitim upravljanjem vremenom, strukturiranjem pripreme za izvođenje radionice, provedenim oblicima rada te provedenim metodama rada. Rezultati evaluacije roditelja pokazali su da su svi roditelji odgovorili da im je drago da je dijete učilo u pratnji svoje učiteljice te skoro svi smatraju kako je dobro da škola surađuje s muzejima u realizaciji nastave. Kvalitativnom tematskom analizom je utvrđeno da učiteljice procjenjuju značajnu motiviranost učenika (uočavaju veliku motiviranost zbog igre i veliku motiviranost zbog istraživačkog

pristupa učenju), pozitivne osjećaje kod učenika (primjećuju da su se učenici osjećali zadovoljno, da je učenicima bilo ugodno zbog slobode i opuštenosti i da su bili zainteresirani) i znanje (procjenjuju kod učenika učenje novih pojmova, utvrđivanje i proširivanje prethodnog znanja i spoznaja).

Možemo zaključiti kako su pedagoške radionice u *Čudotvornici*, koje vode i studenti Učiteljskoga fakulteta u Rijeci, pozitivno evaluirane iz višestrukih perspektiva vrednovanja što nam govori o vrijednosti ovakvoga oblika učenja u muzejskom okruženju te o potrebi za takvim načinom provođenja nastave i ostvarivanja nastavnih sadržaja. Doprinos je ovoga rada u potvrdi prethodnih pozitivnih evaluacija radionica u *Čudotvornici* u PPMPH-u uz preporuke daljnjeg usavršavanja u području primjene naučenog kod djece i bolje didaktičko-metodičke pripreme za voditeljice.

Literatura

Alavanja, K. (2015). Mogućnosti suradnje muzeja i škola u Zadru (predavanja za učitelje i rezultati istraživanja). U M. Đilas (Ur.), *VII. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem; Zbornik radova: Partnerstvo* (str. 44–52). Zagreb: Printera grupa d.o.o.

Baće, I. (2008). Mogućnosti muzeja u okviru HNOS-a: Hajdemo Naučiti Osmjehujući Se u ornitološkoj zbirci Metković. U M. Škarić i R. Brezinščak (Ur.), *V. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim djelovanjem; Zbornik radova* (str. 52–59). Zagreb: Hrvatsko muzejsko društvo.

Bognar, L. i Matijević, M. (2002). *Didaktika*. Zagreb: Školska knjiga.

Brajčić, M., Kovačević, S. i Kušćević, D. (2013). Learning at the Museum. *Croatian Journal of Education*, 15(2), 159-178. Preuzeto s http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=157296 (1. 4. 2016.)

Buljubašić-Kuzmanović, V. (2006). Pedagoška radionica u funkciji aktivne nastave i učenja na uspjesima. *Metodički ogledi: časopis za filozofiju odgoja*, 13(1), 123–136. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=7167 (24. 2. 2016.)

Ćosić, S. (2011). Sat povijesti u muzeju krapinskih neandertalaca. *Život i škola: časopis za teoriju i praksu odgoja i obrazovanja*, LVII(25),

185–191. Preuzeto s http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=106729 (4. 5. 2016.)

Detling, D. (2010). Izvanučionička nastava u Muzeju Slavonije. *Povijest u nastavi*, VIII(16), 259–269. Preuzeto s <http://hrcak.srce.hr/search/?q=%29.+Izvanu%C4%8Dioni%C4%8Dka+nastava+u+Muzaju+slavonije> (7. 3. 2016.)

Hein, G. E. (2006). Progressive education and museum education: Anna Billings Gallup and Louise Connolly. *Journal Museum Education*, 31(3), 161–174. Preuzeto s <http://george-hein.com/index.html> (18. 4. 2016.)

Hooper-Greenhill, E. (2007) *Museums and Education: purpose, pedagogy, performance (Museum Meanings)*. Routledge: Oxon.

Hotko, J. (2010). Nastava povijesti u muzeju i uloga muzejskog pedagoga – Hrvatski povijesni muzej. *Povijest u nastavi*, VIII(16), 231–245. Preuzeto s <http://hrcak.srce.hr/search/?q=Nastava+povijesti+u+muzeju+i+uloga+muzejskog+pedagoga+%C5%BE> (24. 2. 2016.)

Ivanek, A. (2004). *Razrednik (-ica), pedagoško-psihološki voditelj (-ica) razrednog odjela (s primjerima vođenja radionice): priručnik za razrednike (-ice)*. Zagreb: Profil International.

Jeđud, I. i Lebedina-Manzoni, M. (2008). Doživljaj školskog (ne) uspjeha kod djece i mladih s poremećajima u ponašanju. *Napredak: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 149(4), 404–425. Preuzeto s <http://hrcak.srce.hr/82805> (23. 5. 2016.)

Jurković, Z. i Tomić, N. (1980). *Pristup organizaciji odgojno-obrazovnog rada prema novim programima osnovnog i općeg odgoja i obrazovanja*. Zagreb: Hrvatski školski muzej.

Kirchberg, V. i Tröndle, M. (2012). Experiencing Exhibitions: A Review of Studies on Visitor Experiences in Museums. *Curator – The Museum Journal*, 55(4), 435–452.

Kolak, A. (2006). Suradnja roditelja i škole. *Pedagogijska istraživanja*, 3(2), 123–138. Preuzeto s http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=205286 (22. 5. 2016.)

Koller-Trbović, N. i Žižak, A. (2008). *Kvalitativni pristup u društvenim znanostima*. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.

Koludrović, M. i Ercegovac, I. (2013). Uloga razredno-nastavnog ozračja u objašnjenju ciljnih orijentacija učenika. *Društvena istraživanja Zagreb*, 23 (2), 283–302.

Mataija, T. i Vlah, N. (2014). *Uloga kreativnog umjetničkog izražavanja u komuniciranju baštine: planiranje, realizacija i evaluacija muzejske*

radionice. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog i umjetničkog simpozija o pedagogiji i umjetnosti u Osijeku. 17. – 18.10.2014.

Matajja, T. i Vlah, N. (2015). Osviještena baština. U M. Đilas (Ur.), *VII. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem; Zbornik radova: Partnerstvo* (str. 202–212). Zagreb: Printera grupa d.o.o.

Pahić, T. (2010). Uključenost roditelja u život škole: percepcija roditelja opće populacije i predstavnika roditelja u školskim tijelima. *Odgajne znanosti*, 12(2), 329–346. Preuzeto s http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=101919 (22. 5. 2016.)

Perić, B. (2010). Škola u očima učenika. *Školski vjesnik: časopis za pedagojsku teoriju i praksu*, 59(1). Preuzeto s http://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=122469 (20. 5. 2016.)

Preskill, H. (2011). Museum Evaluation without Borders: Four Imperatives for Making Museum Evaluation More Relevant, Credible, and Useful. *Curator – The Museum Journal*, 5(1), 93–100.

Raboteg-Šarić, Z., Šakić, M. i Brajša-Žganec, A. (2009). Kvaliteta života u osnovnoj školi: povezanost sa školskim uspjehom, motivacijom i ponašanjem učenika. *Društvena istraživanja*, 18(4-5), 697–716.

Radišić, A. A., Bogut, I. i Užarević, Z. (2014). Darwinova teorija evolucije: radionice „Darwin danas“ za djecu mlađe školske dobi. *Methodical Review: journal of philosophy of education*, 21(1), 83–92. Preuzeto s <http://hrcak.srce.hr/129799?lang=en> (1. 4. 2016.)

Shettel, H. (2008). No visitor left behind. *Curator: The Museum Journal*, 51(4), 367–375.

Uzelac, M., Bognar, L. i Bagić, A. (2000). *Budimo prijatelji: Priručnik odgoja za nenasilje i suradnju; pedagoške radionice za djecu od 6 do 14 godina*. Zagreb: Mali korak.

Vlahović, B. (2012). Muzejsko-pedagoški pristup prezentacije projekta “Rimske igre” – pet godina uspješne suradnje Zavičajnog muzeja Varaždinske toplice i IV. osnovne škole Varaždin. *Papers of the Institute for Scientific Research Work in Varaždin*, 23, 321–342. Preuzeto s https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=147224 (7. 3. 2016.)

Vulić, A. (2015). Partnerstvo između škole i muzeja uz državnu podršku: primjeri iz Švicarske. U M. Đilas (Ur.), *VII. skup muzejskih pedagoga Hrvatske s međunarodnim sudjelovanjem; Zbornik radova: Partnerstvo* (str. 137–148). Zagreb: Printera grupa d.o.o.

Evaluation of Thematic Workshops of the Museum Programme *Čudotvornica*

Nataša VLAH

University of Rijeka, Faculty of Teacher Education

natasa.vlah@uniri.hr

Andrea ROTIM

Viškovo 62a, Viškovo

Tamara MATAIJA

Maritime and History Museum of the Croatian Littoral

The main goal of this paper is to present evaluation of the museum workshops for children *Čudotvornica*, held at the Maritime and History Museum of the Croatian Littoral. The workshops were evaluated by pupils, workshop leaders, teachers and parents in order to determine their experience of the workshops from different perspectives. The study involved a total of 572 participants, of which 340 primary school students, 25 workshop leaders, 23 teachers and 184 parents. Quantitative and qualitative analyses were applied. Students positively evaluated the research component and their own motivation, while they evaluated the aspect of knowledge application slightly less affirmatively. Differences between boys and girls were identified in the workshop *When I grow up, I will be a curator*, thus the girls more than boys tended to plan the application and reflection on the lessons learned. Younger students had a higher motivation and a stronger desire to participate in the workshop *Little Archaeologists*, while older students would rather reflect upon and apply what they have learnt in the workshop *When I grow up, I will be a curator*. Workshop leaders were the ones who were most satisfied with the incentives taken by the Museum, while they estimated less affirmatively the satisfaction with the utilised work methods. The parents were pleased that their child learnt experientially and that it was guided by the teacher, while supporting cooperation between school and museums. Teachers have evaluated students' motivation as high and believed that students expanded their prior knowledge, but also learned something new.

The contribution of the results lies in the positive verification of the conducted museum workshops and the recommendation for implementation of this way of experiential learning in everyday educational practice.

Keywords: *evaluation; museum; museum pedagogy; workshops*